

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLAVISTIKO

SANDRA JOVIĆ
SRPSKOHRVATSKI I JEZICI NASLJEDNICI NA STRANIM SVEUČILIŠTIMA
Diplomsko delo

Mentorica: red. prof. dr. Vesna Požgaj Hadži

Univerzitetni študijski program prve
stopnje: Južnoslovanski študiji

Ljubljana, 2014

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici red. prof. dr. Vesni Požgaj Hadži za pomoč, mentorstvo, svetovanje in potrpežljivost pri nastajanju diplomskega dela. Prav tako iskrena hvala lektorici hrvaškega jezika – Ivani Barkijević za sodelovanje pri anketi.

Posebna zahvala gre tudi moji družini in vsem mojim najbližjim, ki so mi nudili vso podporo ter verjeli vame.

Sažetak

Srpskohrvatski i jezici nasljednici na stranim Sveučilištima

Nakon uvodnog dijela slijedi poglavlje o srpskohrvatskom jeziku do 1990-ih godina i nakon 1990-ih godina te se prikazuje kako su društveno-politička zbivanja na području bivše Jugoslavije uzrokovala „raspad“ srpskohrvatskoga jezika i formiranje četiriju standardnih jezika: hrvatski, srpski, bosanski i crnogorski. Te promjene očitavale su se u jeziku i oko jezika ne samo u novonastalim državama već i u inozemstvu. Tako se na primjer na stranim sveučilištima pojavilo pitanje kako riješiti problem imenovanja studija. Pregledom situacije srpskohrvatskoga jezika i jezika nasljednika u inozemstvu te pregledom kurikuluma na nekim odabranim sveučilištima pokazujemo različite promjene i različite nazive studija.

Ključne riječi: srpskohrvatski jezik, jezici nasljednici, strana sveučilišta, kurikulum

Abstract

Serbo-Croatian language and its successors at foreign Universities

After the 90s, the social and political events in the former Yugoslav lands have caused the disintegration of Serbo-Croatian and the formation of four standard languages, Croatian, Serbian, Bosnian and Montenegrin. These changes were seen inside and outside of the language and within the newly formed states and abroad. The question remains how to solve the problem of the entitlement of departments for Serbo-Croatian language. Reviewing the situation of the Serbo-Croatian language and its successors and through the research of curriculum at certain universities, we try to respond to the question that has been set.

Key words: Serbo-Croatian language, successors, entitlement of departments, foreign universities, curriculum

Kazalo vsebine

1. Uvod.....	5
2. Srpskohrvatski jezik do 1990-ih i nakon 1990-ih	6
3. Srpskohrvatski i jezici nasljednici u inozemstvu	7
3.1 U nordijskim državama	7
3.1.1 Švedska	7
3.1.2 Finska	8
3.1.3 Danska	9
3.1.4 Norveška.....	9
3.2 U Sjedinjenim Američkim Državama	10
3.3 U Engleskoj	11
3.3.1 Nottingham.....	12
3.3.2 Cambridge.....	13
3.3.3 Lancaster	13
3.4 U Indiji	14
4. Lektorati jezika nasljednika na stranim sveučilištima	15
4.1 Što je to lektorat?	15
4.2 Sveučilište u Ljubljani.....	16
4.2.1 Opis kurikuluma na Sveučilištu u Ljubljani.....	18
4.3 Sveučilište u Parizu	19
4.3.1 Opis kurikuluma na Sveučilištu u Parizu.....	21
4.4 Sveučilište u Grazu.....	22
4.4.1 Opis kurikuluma na Sveučilištu u Grazu	23
4.5 Anketa s lektorima	24
5. Zaključak	26
6. Literatura	28
7. Prilog.....	30

1. Uvod

Jezik je jedan od najvažnijih simbola etničkog i nacionalnog identiteta. Jezikom pokazujemo tko smo, što smo, njime pripadamo u mjesto, vrijeme, grupu ili čak u neku užu ili širu zajednicu. Kao osnovni element naslijeđa kulture i važna komponenta nacionalnog identiteta jezik može postati objekt ideologizacije i politizacije, posebno kad postane ključan u nacionalnoj mobilizaciji i nacionalizmu. Promjene koje su se dešavale u srpskohrvatskom jeziku nakon društveno-političkih događaja 1990-ih godina, privukle su pozornost brojnih domaćih i stranih stručnjaka, lingvista, sociolingvista i dr., koji su se bavili jezikom, raznim jezičnim promjenama, raspadom srpskohrvatskoga jezika, problemima vezanim uz pojedine novonastale standardne jezike i slično.

U diplomskom radu pokušala sam pokazati kako je na domaćem sveučilištu i stranim sveučilištima riješen problem imenovanja studija srpskohrvatskoga jezika nakon njegove „smrti“ i nastanka četiriju standardnih jezika (hrvatskog, srpskog, bosanskog i crnogorskog).

U prvom dijelu diplomskog rada predstavlja se situacija u srpskohrvatskome jeziku do 1990. godine i njegov raspad te formiranje novih standarda nakon 1990. godine. Konzultirajući zbornik¹, koji je napisan prema kongresu koji je bio održan na Sveučilištu u Londonu, od 8. do 9. rujna 2000. godine (na kojem su sudjelovali stručnjaci slavistike iz svih novonastalih država bivše Jugoslavije te ostalih država; Velike Britanije, Francuske, Austrije, Švedske, Norveške i Sjedinjenih Američkih Država), opisala sam situaciju u srpskohrvatskom i jezicima nasljednicima u inozemstvu. Opisujući situaciju, najprije sam napravila pregled položaja srpskohrvatskoga jezika u nordijskim državama, zatim pregled položaja jezika u Americi i potom pregled položaja jezika u Engleskoj. Oslonila sam se na položaj srpskohrvatskog i jezika nasljednika na pojedinim slavenskim i neslavenskim sveučilištima (Sveučilište u Ljubljani, Sveučilište u Parizu i Sveučilište u Grazu) te predstavila kurikulume za svako sveučilište posebno.

¹ Bugarski, Ranko i Hawkesworth, Celia, 2004. *Language in the former Yugoslav lands*. Bloomington, Indiana: Slavica.

Konačno, anketom namijenjenom lektorima hrvatskoga jezika u inozemstvu, htjela sam prikazati rad lektora hrvatskoga jezika na stranim sveučilištima.

2. Srpskohrvatski jezik do 1990-ih i nakon 1990-ih

Jezik bio je presudan u formiranju i raspadu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Činjenica da se većina stanovnika na teritoriju današnje Hrvatske, Bosne, Srbije i Crne Gore služi jednim jezikom, bila je presudna u formiranju Jugoslavije već od sredine 19. stoljeća. Nakon Drugog svjetskog rata političke napetosti između Hrvatske i Srbije često su se odražavale na jeziku. U 1960-im godinama status srpskohrvatskoga jezika još više se pogoršao zbog težnje Hrvatske za većom autonomijom, koja je dovela do takozvanog Hrvatskog proljeća početkom 70-ih godina (Bugarski i Hawkesworth 2004: xi). Prema popisu stanovništva iz 1981. godine, srpskohrvatski jezik bio je materinski jezik² za 73% stanovništva na području SFR Jugoslavije. Srpskohrvatski jezik tema je raspravljanja već dugi niz godina. Dok postoji opća suglasnost među znanstvenicima da je srpskohrvatski jezik jedinstvena cjelina na razini dijasistema, njegov identitet na standardnoj razini jezika jako je sporan. Prema Bugarskom (2004: 3), novija povijest standardnog jezika odražava istodobna društveno-politička i kulturna zbivanja. Politički događaji često su se odražavali i u samom jeziku (primjerice u odnosu između hrvatskog i slovenskog političkog, kulturnog i jezičnog separatizma s jedne strane i odgovor srpskog unitarizma s druge). U porastu je bio i nacionalizam, koji je uključivao manipulacije dijalektalnim razlikama, kako bi naglasio etnički identitet i definirao etničke granice na srpskohrvatskom govornom području. Hrvatski lingvisti insistirali su da Hrvati imaju pravo na svoj etnički jezik, dok su Srbi ustrajali da postoji srpski jezik i izvana (izvan granica Srbije), posebno u etnički miješanim grupama. Između 1965. godine i 1990. godine, ideja koju je dijelila većina znanstvenika bila je da je srpskohrvatski jezik izložen policentričnoj standardizaciji (govoriti o policentričnom standardu jezika znači priznati postojanje više različitih standarda koji su u okviru jedinstvenog jezičnog sistema). Bugarski (ibid., 5) navodi da su „postojale dvije varijante jezika: istočna (Beograd, Srbija) i zapadna (Zagreb, Hrvatska), dok je status jezika u Bosni i

² Materinski jezik ili prvi jezik, jezik je koji čovjek nauči najprije i koji mu daje prvi, odnosno osnovni identitet. Drugi jezik, odnosno jezik okoline, jezik je kojeg čovjek nauči uz prvi ili poslije njega formalno ili neformalno, prije svega iz okoline u kojoj živi. Jezik strani ne-prvi je jezik koji pojedinac uči ili nauči u školi i koji u određenoj državi ima status stranoga jezika. (Požgaj Hadži, Smolić, Benjak, 2007: 13)

Hercegovini i Crnoj Gori bio kontroverzniji“. Tada su postojala divergentna mjerila varijanti koja su odgovarala nekim od političkih kretanja. Kako navodi Bugarski (ibid., 5) „na žalost, to je dovelo do izbijanja otvorenih sukoba i do rata na teritoriju nekadašnje Jugoslavije 1991. godine“. Što se dogodilo sa srpskohrvatskim jezikom nakon turbulentnih društveno-političkih događaja 1990-ih godina, odrazilo se i na odnos između jezika i društva unutar nekadašnje Jugoslavije i izvan nje. Bivše varijante srpskohrvatskoga jezika službeno su uzdignute na stupanj različitih standarda, dakle prema Bugarskom (2004: 6) „srpskohrvatski jezik jest i jedan i više jezika, zavisi od točke gledanja“. Prema Bugarskom (2004: xi) „hrvatske su vlasti pokrenule intenzivnu kampanju, kako bi povećale razlike između jezika koji se govori u Hrvatskoj i jezika koji se govori u Srbiji“. Posljedično, službeno razdvajanje srpskohrvatskoga jezika na srpski i hrvatski jezik, odrazilo se na Bosnu i Hercegovinu, tako što su bosanski Srbi svoj jezik nazivali srpskim, bosanski Hrvati hrvatskim jezik i bosanski muslimani bošnjačkim jezikom (ibid., xi). Stoga je politička podjela srpskohrvatskoga jezika u Bosni i Hercegovini i sam nastanak novih standardnih jezika utemeljenih na štokavštini (bosanski, hrvatski, srpski i crnogorski) imala neizbježne posljedice kako u diplomaciji tako i na međunarodnim institucijama širom svijeta.

Na srpskohrvatski jezik još uvijek može se gledati kao na jedan sistem koji može imati više standarda. Njegove varijante po strukturi vrlo su slične, razlikuju se u glavnom na perifernim područjima jezika i u kulturnoj pozadini. Naime, srpskohrvatski jezik više nije službeno priznat pod tim imenom u bilo kojoj od država koje su nastale na njezinom teritoriju, jer su ga nadomjestili jezici nasljednici, srpski, hrvatski i bosanski te od 2007. godine i crnogorski. Ti idiomi danas služe kao važan simbol suvereniteta tih država i nacionalnog identiteta svojih govornika (Bugarski 2004: 6).

3. Srpskohrvatski i jezici nasljednici u inozemstvu

3.1 U nordijskim državama

3.1.1 Švedska

Povijesni pregled

U Švedskoj prvi primjeri podučavanja srpskoga i hrvatskoga jezika s kraja su 19. i početka 20. stoljeća. Profesor Lundell bio je prvi profesor slavenskih jezika u Švedskoj. Godine 1893. po

prvi put je imao uvodno predavanje iz srpskoga jezika, a 1904. godine održao je i prvo predavanje iz hrvatskoga jezika. Nakon toga, predavanja jezika održavala su se pod zajedničkim imenom *slavenski jezici*, a jezik je bio samo srpski. Krajem Drugoga svjetskog rata, naziv *srpskohrvatski* postao je uobičajen kada je postigao službeno priznanje i postao zasebnim predmetom istraživanja 1962. godine. Između 1960. i 1970. godine taj predmet podučavao se na četirima sveučilištima: Uppsala, Lund, Stockholm i Gothenburg. Neko vrijeme nakon 1990. godine predmet se nazivao *srpski i hrvatski*, ali taj naziv nije bio prikladan zbog mnogobrojnih bosanskih izbjeglica (Gustavsson 2004: 251).

Današnja situacija

Danas se bosanski, hrvatski, srpski jezik podučava samo na sveučilištu Uppsala. Studij se naziva se bosanski/hrvatski/srpski (BKS). Studenti koji su odlučili studirati BKS, najčešće su podrijetlom iz Srbije, Bosne i Hercegovine ili Hrvatske. Jedna od zanimljivosti jest i činjenica da su ti studenti imali mogućnost odabira svoga materinskoga jezika već u švedskim osnovnim školama, dok su ga u srednjim školama mogli odabrati kao treći jezik. Isto tako potrebno je napomenuti da se profesor prilagođava zahtjevima i željama studenata u vezi samoga jezika i odabira literature. Iako se upotrebljava naziv BKS, švedski je odbor za obrazovanje omogućio zadržavanje imena *srpskohrvatski jezik*, prema željama studenata i njihovih roditelja (Gustavsson 2004: 253).

3.1.2 Finska

Današnja situacija

U Finskoj, na slavenskom odjelu Sveučilišta u Helsinkiju postoji katedra pod nazivom slavenski jezici i kultura. Katedra je podijeljena na: češki, poljski, bugarski i južnoslavenski (srpski, hrvatski i bosanski) dio. Srpski, hrvatski i bosanski spominju se kao odvojeni jezici, ali se u praksi podučavaju kao jedan jezik. Studenti isto tako ne mogu dobiti certifikate za oba jezika, i za srpski i za hrvatski, ali mogu pohađati predavanja: jedan semestar na srpskom jeziku, a drugi semestar na hrvatskom jezik, što, naravno, ovisi o lektoru. Na katedri se, također, trude zapošljavati lektore koji se mogu koristiti svim navedenim standardima. Svakako, profesori se trude pokazati razliku između srpskog, hrvatskog i bosanskog jezika. Zanimljiva je i činjenica da je katedra priznala srpski, hrvatski, bosanski i crnogorski jezik kao četiri standarda (Gustavsson 2004: 254).

3.1.3 Danska

Današnja situacija

U Danskoj naziv srpskohrvatski još uvijek prevladava. Na katedri za istočnoeuropske studije u Copenhagenu i na slavenskoj katedri u Arhusu podučava se srpskohrvatski jezik. Ali kada je u pitanju praktični rad, studenti su svjesni što je tipično za svaku varijantu jezika. Na katedri istočnoeuropskih studija predmet se naziva srpskohrvatski jezik i kultura, dok se u priručniku za studente nalazi naziv srpskohrvatski jezik i srpska i hrvatska kultura (Gustavsson 2004: 255).

3.1.4 Norveška

Povijesni pregled

U Norveškoj je naziv predmeta i jezika do 1995. godine bio srpskohrvatski. Norveško vijeće jezika, koje je državna agencija za jezična pitanja, preporučila je naziv odnosno preimenovanje predmeta i jezika u bosansko-hrvatski-srpski jezik uz uvjet da svaki pojedinac može, ako tako želi, nazivati svoj jezik ili bosanskim ili hrvatskim ili srpskim (Gustavsson 2004: 256).

Današnja situacija

Naziv predmeta danas jest bosanski, hrvatski, srpski jezik i upotrebljava se na Sveučilištu u Oslu, u Vojnoj školi za tumače (za izdavanje odobrenja za prevoditelje) te u norveškom odboru za obrazovanje (ibid., 256).

Dakle, kada je riječ o učenju bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika u nordijskim zemljama, situacija je i dalje konfuzna. Kao što smo vidjeli, termin *srpskohrvatski jezik* još uvijek postoji i isto tako još se upotrebljava, posebno u Danskoj. Ipak, naziv srpski, hrvatski, bosanski jezik polako zauzima svoje mjesto. Potrebno je imati na umu da naziv predstavlja problem u samom razumijevanju. Naime, laici ne znaju da li se radi o tri različita imena za jedan jezik ili se radi o tri različita entiteta što predstavlja i tri standarda. Kakogod, pitanje imena jezika najproblematičniji je s metodičkog pristupa. Studentima koji nemaju prethodno znanje jezika lakše je jer s učenjem jezika počinju od samoga početka, dok je kod studenata koji već imaju

prethodno znanje ili su podrijetlom iz jedne od tih država situacija potpuno drukčija. Neki od njih jednostavno prihvate naziv srpski, hrvatski, bosanski dok drugi studenti ne u takvoj mjeri. Problem tzv. jednojezičnog obrazovanja nastaje kada studenti moraju odabrati standard kojim će se služiti, što zapravo ne predstavlja problema kada je u pitanju hrvatski ili srpski standard. Problem nastaje sa bosanskim standardom koji nije standardiziran i kodificiran kao što su hrvatski i srpski (Gustavsson 2004: 256). Prema Gustavssonu (ibid.,256) „potrebno je prihvatiti da ljudi imaju pravo na imenovanje jezika tako kako oni žele a lingvisti imaju pravo na normalizaciju i kodificiranje standardnog jezika kako žele, naravno ako imaju i podršku svog naroda“. Dalje, autor ustrajava pri svojoj tvrdnji da „studenti moraju poznavati i ćirilicu i latinicu te razliku među standardima, inače će ih to ometati u kontaktu s različitim kulturama i narodima“ (ibid., 257).

3.2 U Sjedinjenim Američkim Državama

Povijesni pregled

Prema Browneu (2004: 259), prvi stručnjak za srpski, hrvatski i bosanski jezik i prvi slavist u Americi bila je Talvj (Therese Albertine Luise von Jacob, 1797-1870), kćerka njemačkog profesora. Godine 1823., u Njemačkoj je upoznala Vuka Karadžića i tada je počela raditi na srpskom jeziku. Uz pomoć Karadžića i Kopitara napravila je metrički prijevod mnogih Karadžićevih pjesama. Kada je riječ o slavistici u SAD, potrebno je reći da se je prvi put pojavila na Harvardovom Sveučilištu 1896. godine. Prvi predstojnik katedre bio je Leo Wiener, filolog i prevoditelj, rođen u Rusiji, ali nije poučavao srpskohrvatski jezik jer je srpskohrvatski na katedru uveo Samuel Hazzard Cross tek 1930. godine. Jedan od studenata profesora Wienera, G. R. Noyes, počeo je poučavati ruski jezik na Sveučilištu Berkeley u Kaliforniji 1901. godine, koji je i postupno razvio odjel za slavistiku. Profesor koji je poučavao srpskohrvatski jezik od 1917. do 1921. godine bio je Milutin Krunić, bivši srpski vojni poručnik, dok je Noyes poučavao jezik tek kasnije u 20-im odnosno 30-im godinama 20. stoljeća. Treći odjel za slavistiku ustanovio je John Dyneley Prince na Sveučilištu u New Yorku u Kolumbiji 1915. godine (Browne 2004: 260).

Današnja situacija

Nakon Drugog svjetskog rata je osnovano mnogo sveučilišnih odjela za slavistiku, koji su nudili jezike kao što su ruski, poljski i srpskohrvatski. Studenti i znanstvenici pokazali su mnogo veće zanimanje za srpskohrvatski jezik, jer je nakon Drugog svjetskog rata bilo mnogo

lakše otići u Jugoslaviju na studij ili istraživanje nego u bilo koju drugu slavensku zemlju (ibid., 260). Unatoč nedavnim ratovima i raspadu socijalističke Jugoslavije, naziv srpskohrvatski još uvijek ostaje kao jedna jedinica u klasifikaciji slavenskih jezika za povijesno-lingvističke svrhe. Prema Browne (2004: 265) srpskohrvatski jezik navodi se kao jedan predmet u nastavnim planovima na sveučilištima u Sjevernoj Americi. Ipak, Browne (ibid., 265) spominje kako se srpski standard i hrvatski standard od uvijek razlikuju po izgovoru, u stilistici, itd. stoga je nemoguće uključiti oba standarda u jednu knjigu, odnosno jedan udžbenik, osim ako nije pisan u paralelnim stupcima kao što je knjiga od Thomasa F. Magnera.³ Ipak Browne (ibid., 265) konstatira da je „međusobna komunikacija potpuno moguća među izvornim govornicima jednoga i drugoga standarda, ali su govornici često kritizirani ako u samom govoru dolazi do miješanja ta dva standarda /.../ tako da su i učitelji, koji su sposobni i voljni poučavati standard koji nije njihov, rijetkost“. Stoga Browne (ibid., 269) preporučuje da „ako strani student želi naučiti jedan od tih standarda, aktivno ili pasivno, on ili ona ne može naučiti sva tri standarda niti čak dva najednom, a pritom izbjeci miješanje. Zato studenti moraju dobro savladati jedan standard, koji ovisi o njihovom profesoru ili udžbeniku, ali moraju istovremeno steći i znanje i poznavanje ostalih standarda“. Browne (ibid., 267) upotrebljava udžbenike koji daju prednost hrvatskom standardu, ali istovremeno pokušava upoznati studente sa preostala dva standarda. Iz tog razloga upotrebljava udžbenike dvaju engleskih autora: David Norris⁴ i Celia Hawkesworth⁵.

3.3 U Engleskoj

Povijesni pregled

U povijesnom pregledu Celie Hawkesworth (2004: 273-275) vidimo kako se srpskohrvatski jezik prvi put u Engleskoj poučavao na Sveučilištu u Londonu (King's College). Godine 1915. R. W. Seton-Watson predložio je osnivanje slavenske knjižnice ravnatelju King's College, koja je na neki način predstavljala početak slavenske škole. R.W. Seton-Watson pobrinuo se za knjižnicu tako što je prikupio klasične radove češke, slovačke, srpskohrvatske i bugarske književnosti te sve potrebne filološke radove i rječnike. Slavenska knjižnica bila je samo prethodnica osnivanju slavenske škole pod nazivom *School of Slavonic and East European*

³ Magner, F., Thomas, 1997: *Introduction to the Croatian and Serbian Language*, University Park, Penn: Pennsylvania State University Press.

⁴ Norris, David, 1996: *Teach Yourself Serbo-Croat*. McGraw-Hill.

⁵ Hawkesworth, Celia, 1998: *Colloquial Croatian and Serbian*. Routledge.

Studies (SSEES). Čak je i srpska vlada doprinijela osnivanju slavenske katedre tako što je financirala profesora T. G. Masaryka. Tako je škola započela s radom oktobra 1915. godine. U godini od 1915. do 1916. na studij srpskohrvatskoga jezika bilo je upisano 9 studenata. Prvi predavač srpskohrvatskoga jezika bio je Srdjan Tučić, dramatičar koji je u tadašnje vrijeme radio kao tajnik Jugoslavenskog odbora. Godine 1917. profesora Tučića zamijenio je profesor Pavle Popović, koji je poučavao sve do 1918. godine odnosno do svog povratka na Beogradsko sveučilište. Sljedeće godine, profesor Popović predložio je imenovanje novog profesora, dr. Dragutina Subotića, koji je bio odabran kao predavač srpskog jezika 1. listopada 1919. godine. Nakon umirovljenja dr. Dragutina Subotića 1942. godine njegov rad preuzela je njegova bivša studentica dr. Vera Javarek, sve do 1969. godine. Njezino mjesto nato preuzela je Yvonne Burns sve do 1971. godine do imenovanja E. C. Williams (danas Hawkesworth). Celia Hawkesworth i profesor Dušan Puvačić poučavali su srpskohrvatski jezik i književnost skupa sve do njegovog umirovljenja 2000. godine. U to vrijeme već je postojao dobro ustrojen sustav razmjenskoga lektorata (godišnjim kulturnim sporazumom⁶), razmjena lektora između Britanije i Jugoslavije. Jedan lektor iz Jugoslavije (svaki put iz druge republike) bio bi odabran na jednu do četiri godine rada u Britaniji. Nakon prestanka važenja kulturnog sporazuma odnosno ugovora, za razmjenske lektore hrvatskoga jezika u Engleskoj brine se hrvatska vlada.

3.3.1 Nottingham

Kako navodi Hawkesworth (2004: 276), prva predavanja na srpskom jeziku održala su se najprije u periodu od 1919. do 1922. godine. Prvi profesor bio je Janko Lavrin (prvi profesor slavenskih jezika na Nottingham sveučilištu). Tek 1947. godine srpskohrvatski jezik uvodi se u program *Odjela za slavenske studije*. Poučavanje srpskohrvatskog jezika preuzela je Monica Partridge 1953. godine. Peter Herrity pridružio se odjelu 1971. godine kako bi poučavao slavensku filologiju i srpskohrvatski jezik. Od 1972. do 1994. godine odjel je zaposlio lektora srpskohrvatskoga jezika, kojeg je imenovalo sveučilište u Zagrebu. Od 1974. godine na odjelu počelo je i poučavanje slovenskog jezika. David Norris poučavao je srpski i hrvatski jezik i književnost (1981. godine), dok je dr. Vladislava Ribnikar započela svoj rad na odjelu kao lektorica (1994. godine). *Odjel za slavenske studije* promijenio je svoj naziv 2001. godine u naziv *Odjel za ruski jezik i slavenske studije*, podijeljen na ruski, srpski i slovenski jezik. Odjel za srpski jezik danas pokriva znanje jezika, povijesti i kulture Srbije, Crne Gore, Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

⁶ Annual Cultural Agreement

3.3.2 Cambridge

Prema Hawkesworth (2004: 276) poučavanje srpskohrvatskog jezika započela je profesorica Elizabeth Hill. Neki od ranijih profesora bili su još Miodrag Stajić i Irinej Djordjević. Prvi i jedini profesor srpske i hrvatske književnosti bio je dr. E. D. Goy koji je radio sve do umirovljenja 1990. godine (tada je predmet i prestao postojati na Cambridge sveučilištu).

3.3.3 Lancaster

Odjel za Centralne i južnoistočne europske studije ustanovio je Sir Cecil Parrott. Srpskohrvatski jezik poučavao je jedan od studenata dr. Goya, a to je bio Alan Ferguson, 1972. godine, zajedno sa lektoricom Zoricom Stojadinović iz Beograda. Zoricu Stojadinović nadomjestio je Dušan Puvačić 1973. godine (kasnije je bio imenovan kao profesor srpske i hrvatske književnosti) sve do 1984. godine kada je odjel na Lancaster sveučilištu prestao postojati (premjestili su ga na SSEES) (Hawkesworth 2004: 277).

Današnja situacija

Od 1930. godine i sve do kraja 1990-ih godina jezik studija nazivao se srpskohrvatski. Danas se teži ka nazivu srpski i hrvatski jezik, dok se u književnosti upotrebljava i naziv bosanski jezik. Prema Hawkesworth (2004: 277), „to predstavlja naše nastojanje, kao akademske institucije, to je odraz lingvističke činjenice a ne političke“. Autorica (ibid., 277-278) tako predstavlja situaciju i nazive jezika u udžbenicima. Dakle, udžbenici za početnike pisani su u dvjema varijantama: hrvatska i srpska. U njima nailazimo osnove gramatike i lingvistike kroz različite priče. U tim pričama predstavljeni su geografski, povijesni i kulturološki podaci o jeziku i narodu. Na početku, udžbenik je postojao u dvjema varijantama, ijekavskoj i ekavskoj, dok je priča bila ista (događanja na teritoriju Jugoslavije kroz odnos između glavnog lika u Sarajevu i njegove sestre u Splitu). I danas udžbenik postoji u dvjema varijantama: u prvoj varijanti zbivanje je postavljeno u Hrvatsku, a u drugoj u Srbiju i Crnu Goru. Te promjene nisu samo geografske nego i jezične (jedna varijanta pisana je ijekavicom, a druga ekavicom te štampana u ćirilici). Stoga, danas postoje i dvije vrste predavanja (predavanje na hrvatskom standardu i predavanje na srpskom standardu). Ipak, svaki pojedinac mora na početku studija odabrati jedan standard kojim će se služiti tijekom svoga studija, dok su profesori dužni nuditi informacije o preostalim standardima, čitanjem različitih tekstova u kojima su primjeri uporabe jezika u različitim regijama i u različitim registrima. Ipak, svi studenti moraju naučiti ćirilicu. Dakle, u studiju koji traje četiri godine

studenti stiču znanje o geografiji, povijesti i kulturi naroda i jezika te o posebnostima pojedinih govornih činova u specifičnim kontekstima.

3.4 U Indiji

U preglednom članku *O studiju kroatistike - između Indije i Kine*, autorica Vanja Švačko (2005), lektorica na Odsjeku za slavenske i ugro-finske jezike Sveučilišta u New Delhiju, predstavila informacije o studiju kroatistike u Indiji i Kini te probleme koji prate taj studij.

Autorica u članku navodi, kako je nakon osmogodišnjeg iskustva rada na tri različita lektorata (u Kijevu, New Delhiju i Pekingu) ustanovila da koncepcija hrvatskih studija počiva na marginama modernih zahtjeva. Naime, profil studenata kroatistike raznolik je. Stotinjak studenata kroatistike, kojima je predavala na ta tri sveučilišta, nije imalo nikakve srodničke ili krvne veze s Hrvatskom. Azijske studente, koji su se opredijelili za studij kroatistike, učenje stranoga jezika najčešće vodi u diplomaciju, gospodarstvo ili novinarstvo. Neki od njih studiranjem stranoga jezika poboljšavaju svoj socijalni status, dok je za druge studij stranoga jezika karta za ulazak u Europu i prilika za stjecanje boljeg društvenog statusa. Stoga, kako autorica navodi, svaki hrvatski lektor koji se odluči za posao u Aziji mora biti svjestan, da 90 % studenata kroatistike, nemaju nikakvog znanja o Hrvatskoj niti o jeziku pa je tako lektorova zadaća da stvori pogodno ozračje i privuče što više studenata. Riječ, dakle, mora biti o kvalificiranim lektorima, s umijećem brzog adaptiranja na drukčiji mentalni sklop i duhovne vrijednosti. Autorica, također, naglašava potrebu za boljim udžbenicima, jer kada lektor dolazi u situaciju u kojoj ima najmanje posla s jezičnim vježbama, a najviše s prezentiranjem raznolikosti običaja i kultura, hrvatski su udžbenici za strance neadekvatno intelektualno tretirani. U anketi o udžbenicima hrvatskog jezika za strance koju je autorica provela među stranim studentima, pokazao se nedostatak univerzalnosti udžbenika i premalo upućivanja na globalne teme. Kao primjer, autorica navodi da neki udžbenici za studente viših godina predlažu konverzacijske teme kao što su opis jednog događaja, opis obiteljskih članova itd., što za dvadesetogodišnje studente s početnim znanjem vokabulara i gramatike ne omogućava složenije razgovore, a treba imati na umu da „oni jesu početnici, ali ne i prvoškolci“ (Švačko 2005: 494).

Stoga, autorica konstatira kako je velik i odgovoran posao izraditi knjigu koja bi na isti način zadovoljila šire svjetske kroatističke interese, ali problem je u tom što „su u zadnjih desetak godina lektori hrvatskog jezika poslani u svijet bez stvarne specijalizirane naobrazbe

/.../naoružani razlikovnim rječnicima, posvađanim domaćim savjetnicima i gramatikama i oskudnom modernom literaturom“ (Švačko 2005: 494). Stoga je potreban jedan dobar koncept stručnih materijala u krugu domaćih znanstvenika i jezikoslovaca kako bi se napravio jedan dobar udžbenik, koji je prije svega izazovan, i uvijek u pomoć lektoru.

4. Lektorati jezika nasljednika na stranim sveučilištima

Prema Thomas (2007: 694) naziv jezika jest važan jer predstavlja ne samo identitet katedre već i identitet jezične zajednice koja upotrebljava taj jezik, kao i identitet svakog izvornog govornika odnosno člana te zajednice. Budući da se smatra da se radi o jednom jezičnom sistemu, jedan naziv čini se logičnim, ali tu nastaju teškoće. Naziv srpskohrvatski jezik teško je sačuvati jer u imenovanju nedostaje element *bosanski*, a moraju se uzeti u obzir i službeni nazivi jezika u novonastalim državama s kojima se surađuje i odakle dolaze lektori u međudržavnim razmjenama. Naziv je isto tako bitan i za studente koji će, pretpostavlja se, jednog dana raditi s kolegama u poduzećima i nekim drugim ustanovama u jednoj od tih država. Zato se na sveučilištima preuzima službeni naziv bosanski⁷, hrvatski, srpski i crnogorski. Premda je usvajanje triju ili četiriju naziva za jedan jezik i jednu katedru u okviru odsjeka za slavistiku podložan kritici zbog, mogućnosti da se laici i budući studenti dovedu u zabludu da se radi o više jezika. Zato su se pojavili i prijedlozi za zajedničke termine kao što su: srednjejunoslavenski jezik, neoštokavski standard ili akronimi odnosno skraćenice ("Bocros"⁸, BCHS, itd). Na žalost, u povijesti se nikad nije ustalio jedan neutralni termin poput *ilirskog*, čija je velika prednost bila prevladavanje etničkih i vjerskih podjela.

4.1 Što je to lektorat?

Lektorat je integralni dio studija određenoga jezika, književnosti i kulture. Veličina lektorata i njegov udio u nastavnom planu izrazito se razlikuje u različitim zemljama, a i unutar pojedinih zemalja na različitim sveučilištima. Prema Hadži, Smolić, Benjak (2007:12) što se tiče slavenskih zemalja, slavistički su instituti u pravilu veći i razgranatiji, a studiji pojedinih jezika i kultura su osamostaljeniji. U neslavenskim zemljama u načelu prevladava rusistika, a ostali su slavenski jezici, književnosti i kulture zastupljeni djelomično, nepotpuno ili čak

⁷ S nazivom bosanski jezik poseban je problem jer se bošnjački (muslimanski) lingvisti zalažu za termin "bosanski jezik" dok je više srpskih i hrvatskih jezičnih stručnjaka za naziv "bošnjački".

⁸ Bosniaque, Croate, Serbe; bosanski, hrvatski, srpski

marginalno. Jedna od značajki slavistike u neslavenskim zemljama jest shvaćanje slavenskih jezika kao izuzetno povezanih i bliskih jezičnih struktura, pri čemu se zaboravlja izrazita raznolikost slavenskih nacionalnih kultura. Primjerice, južnoslavenska grupa jezika često je predstavljena ili zastupana samo jednim jezikom odnosno kulturom, zato ima lektor⁹ u inozemstvu u današnje vrijeme ima sve šire područje kojim mora suvereno vladati. Pasini (2008: 142-143) konstatira da „lektor mora biti stručno osposobljen nastavnik, u tom primjeru hrvatskoga jezika, koji je upoznat s metodikom i europskim standardima poučavanja jezika kao drugog i stranog, a isto tako mora dobro poznavati i hrvatsku kulturu i civilizaciju. Također, mora biti stručno osposobljen kroatist i dobar poznavatelj zemlje primateljice. Voditi mora jezične vježbe iz hrvatskoga jezika kao stranog, mora voditi i sve veći broj kulturoloških predmeta, mora se stručno usavršavati i dobro surađivati s hrvatskom diplomacijom“. Prema Pasini (ibid., 143) neki lektori izrazili su i želje i nedostatke u samom nastavnom planu. Naime, lektori se žale na nedostatak nastavnih pisanih materijala, kao što su gramatike, rječnici, udžbenici, slušni materijali i sl. Nekima smeta zahtjev pojedinih sveučilišta da uz hrvatski paralelno poučavaju i srpski i bošnjački. Prema Hadži, Smolić, Benjak (2007: 72) što se tiče jezika lektora potrebno je naglasiti da profesor koji predaje bira standard kojim predaje, što znači da se lektor, koji u pravilu vlada samo jednim standardnim jezikom, mora odrediti prema njihovoj jezičnoj normi.

4.2 Sveučilište u Ljubljani

Povijesni pregled

Slavistika je kao studij na Sveučilištu u Ljubljani prisutna od 1919. godine, tj. od njegova utemeljenja. U to je vrijeme studij slavenske filologije imao četiri katedre, dvije za opću slavensku filologiju (lingvistika i slavenska literatura) i dvije za slovenski jezik i književnost. Tome je bila dodana i izvedbena perspektiva profesure ad personam za srpskohrvatski jezik i literaturu. Katedre bile su organizacijski povezane u *Seminar za slovansko filologijo*. U studijskoj godini 1920./21. odobreno je profesorsko mjesto za srpskohrvatski jezik i književnost što je omogućilo početak predavanja iz suvremenog jezika i povijesne gramatike te povijesti književnosti. *Seminar za slovansko filologijo* se u tridesetim godinama 20. stoljeća preimenovao u *Institut za slovansko filologijo*, od 1956. do 1962. se ponovo zvao *Seminar za slovansko filologijo*, nakon toga *Oddelek za slovanske jezike in književnosti*, tijekom 1970-ih

⁹ O lektorima hrvatskoga jezika na stranim sveučilištima brine se Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, Odjel za međunarodnu suradnju.

godina zvao se *Pedagoško-znanstvena enota za slovanske jezike in književnosti*, a u studijskoj se godini 2002/03 podijelio na *Oddelek za slovenistiko* i *Oddelek za slavistiko* (Strsoglavec 2010-2012: 32/33). Prema Zborniku FF¹⁰ (2009: 387, 388), na odsjeku za srpskohrvatski jezik i književnost, sve od 1960. do 1977/78. godine, predavao je: dr. Emil Štampar kao redovni profesor za srpsku i hrvatsku suvremenu književnost. Od 1971. do 1976/77. godine, redovni profesor srpskog i hrvatskog jezika te starije srpske i hrvatske književnosti bio je dr. Janko Jurančić, a od 1978. do svoje smrti 1981. godine dr. Vatroslav Kalenić bio je izvanredni profesor hrvatskog i srpskog jezika i sve vrijeme vodio je lektorat. Dr. Janez Rotar bio je redovni profesor hrvatske i srpske književnosti (od 1983. do 1997. godine), a redovni profesor Vladimir Osolnik počeo je kao asistent srpske i hrvatske književnosti (od 1987. godine). Njegova asistentica je profesorica srpske i hrvatske književnosti Đurđa Strsoglavec (od 1996. godine). Docent. dr. Alojz Jembrih predavao je hrvatski i srpski jezik (od 1983. do 1996. godine) a lektorat je preuzela dr. Vesna Požgaj Hadži (od 1982. do 1996. godine), a nakon odlaska dr. Jembriha preuzela je jezična predavanja hrvatskog i srpskog jezika. U studentskoj godini 1961/62. rad na katedri proširio se i na makedonski lektorat, koji je do 1966. godine vodio Blaže Ristovski, a 1967. godine preuzeo ga Dragi Stefanija sve do 1998. godine (1991. godine postao je redovni profesor makedonskog jezika i književnosti). Od 1999. do 2001. godine makedonistiku predavala je dr. Katerina Veljanovska.

Studij srpskohrvatskog jezika bio je moguć i na Višoj pedagoškoj akademiji koja je počela raditi 1947. godine i 1964. postala Pedagoška akademija. U Pedagoški fakultet preoblikovala se 1987. godine i zadržala samo pedagoška predmetna područja, dok je studij jezika preuzeo Filozofski fakultet.

Današnja situacija

Devedesetih godina prošloga stoljeća su se predavači na studijskoj grupi južnoslavenskih jezika morali odazvati na sociolingvističke promjene na južnoslavenskom prostoru što se odrazilo i u nazivu njihovih predmetnih područja. Tako je studij srpskohrvatskoga jezika i makedonskoga jezika, koji je od bivšeg lektorata postao diplomski studij na Filozofskom fakultetu 1984/1985. godine, u devedesetim godinama preimenovan u *Hrvaški, srbski in makedonski jezik s književnostmi*, a od studijske godine 2009/10 kad su se počeli izvoditi bolonjski programi u *Južnoslovanski študiji*, koji obuhvaća jezikoslovne, književne i

¹⁰ Dostupno na http://www.ff.uni-lj.si/Portals/0/Dokumenti/FF-zgodovina/zbornik_web_.pdf (5.9.2014)

kulturološke predmete južnoslavenskih država, i bugarski jezik i književnost. (Strsoglavec 2010-2012: 32/33).

U okviru današnje situacije na Filozofskom fakultetu u Ljubljani dodala bih još nekoliko podataka vezanih za sam studij, prema analizi radijske emisije na Radio Študentu – Vjetar u leđa¹¹ autorice Vesne Hrdlička Bergelj i Ivane Stipić pod naslovom Hrvatski jezik u Sloveniji. U emisiji je sudjelovala profesorica dr. Vesna Požgaj Hadži, koja vodi katedru za jezik, i koja je odgovorila na pitanja vezana za sam studij južne slavistike na Filozofskom fakultetu. Budući da se često postavlja pitanje kako se na stranim sveučilištima riješio administrativni problem imenovanja studija nakon „smrti“ srpskohrvatskoga jezika i nastanka četiriju standardnih jezika, da li to znači da će biti četiri profesora za te jezike, odgovor je ne. Jednostavno, profesor nameće svoj standard (u Sloveniji je to hrvatski), ali nudi informacije o drugim standardnim jezicima. Posebnosti drugih standardnih jezika prepuštene su stranim lektorima¹². Na katedri u Ljubljani najprije imamo domaću lektoricu dr. Tatjana Balažić Bulc i razmjensku lektoricu iz Hrvatske Mašu Plešković. Što se tiče samoga razmjenskoga lektorata, među državni ugovor jedino je potpisan s Hrvatskom i to već 15 godina; to znači da hrvatski lektor predaje u Ljubljani dok lektor za slovenski jezik predaje na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Neki od najpoznatijih lektora hrvatskoga jezika koji su radili na Filozofskom fakultetu u Ljubljani bili su: od 1956. godine bio je Dalibor Brozović, kasnije je profesorom bio Vatroslav Kalenić, pa Alojz Jembrih 1982. godine, profesorica Vesna Požgaj Hadži došla je i radila kao lektorica 16 godina, a od 1996. godine radi kao profesorica. Dakle, svi profesori hrvatskoga jezika od 1956. godine bili su iz Hrvatske.

4.2.1 Opis kurikuluma na Sveučilištu u Ljubljani

Kurikulum južnoslavenskih studija¹³ (1. stupanj)

¹¹ Dostupno na <http://radiostudent.si/dru%C5%BEba/vjetar-u-le%C4%91a/hrva%C5%A1ki-jezik-v-sloveniji> (2.9.2014)

¹² Lektorat srpskohrvatskoga jezika na sveučilištu u Ljubljani osnovan je 1953. godine (Požgaj Hadži, Smolić, Benjak 2007: 56).

¹³ Dostupno na <http://www.ff.uni-lj.si/Portals/0/Dokumenti/Studij/Prva%20stopnja/Predstavitveni%20zborniki/Dvopredmetni/JUZNOSLOVANSKI%20STUDIJI%20-%20DVO%201.%20stopnja.pdf> (20.8.2014)

Prvostupanjski sveučilišni dvopredmetni studijski program južne slavistike traje tri godine (6 semestara) i sastoji se od ukupno 90 ECTS bodova. Nakon uspješnog završetka studija student ili studentica dobiva naziv diplomirani južnoslavist i diplomirani ..., pri čemu puni naziv ovisi o izboru ostalih akademskih disciplina.

Studij na odjelu za slavistiku na Filozofskom fakultetu u Ljubljani naziva se Južnoslavenski studij i sastoji od hrvatskoga, srpskoga, makedonskoga jezika i književnosti. Studij se sastoji od 3 stručna područja, a to su: učenje jezika u okviru lektorata, jezikoslovna predavanja i seminari i predavanja i seminari iz književnosti. Predznanje jezika nije potrebno.

Na prvome stupnju studija studenti će steći visoke komunikacijske kompetencije u južnoslavenskim jezicima (hrvatski, srpski, makedonski) kao i kompetencije u poznavanju južnoslavenskih književnosti te kulture i civilizacije. Tek na drugome i trećem stupnju studenti će se specijalizirati za određeno područje: studij prevođenja ili studij kulture. Prema posebnom pedagoškom programu na prvome i drugome stupnju obrazovat će se i budući učitelji južne slavistike. (Hadži, Smolić, Benjak, 2007:57)

4.3 Sveučilište u Parizu

Povijesni pregled

Prema Thomas (2004: 235), prva katedra slavenskih jezika i književnosti bila je osnovana na Collège de France s Adamom Mickiewiczem, koji je predavao južnoslavenske jezike i ostale slavenske jezike. Pokretač učenja srpskohrvatskog jezika u Francuskoj bio je Louis Léger, koji je predavao ne samo jezik nego i književnost i kulturu na Sorboni od 1869. do 1870. godine. Veće zanimanje za srpskohrvatski jezik pokazalo se za vrijeme Prvog svjetskog rata kada je profesor Miodrag Ibrovac, izbjeglica iz Beograda, inače profesor francuske književnosti, predavao srpskohrvatski jezik od 1916. do 1920. godine u Školi orijentalnih jezika. U isto vrijeme, Antoine Meillet predavao je srpskohrvatski jezik na École des Hautes Etudes (Visoka škola) i počeo je pisati gramatiku srpskohrvatskoga jezika, koju je i završio, u suradnji sa André Vaillant. 1920. godine. André Vaillant bio je imenovan profesor u Školi orijentalnih jezika i tako je postao prvi predstojnik katedre srpskohrvatskoga jezika. Na Sorboni prva katedra srpskohrvatskoga jezika bila je osnovana 1972. godine, a profesor je bio Michel Aubin, kojeg je naslijedio Paul-Louis Thomas 1991. godine. Tek 1980-ih godina bile su predstavljene prve nacionalne diplome srpskohrvatskoga jezika u Francuskoj:

- DEUG (Diploma of General University Studies nakon dvije godine studija)
- Diplomski – B.A degree (tri godine studija)
- Master –MA (četiri godine studija)

U to vrijeme imali su i dva strana asistenta, jednog iz Srbije, a drugog iz Hrvatske, no to nije bilo uvijek tako.

Današnja situacija

Prema Thomas (2004: 237-240) srpskohrvatski jezik podučava se na 14 sveučilišta, ali kao glavni predmet samo u Parizu na Sorboni (jedino sveučilište u Francuskoj s nacionalnim diplomama za srpskohrvatski jezik: bosanski, hrvatski, srpski) i na Školi orijentalnih jezika, koji ima svoje diplome. Osim studija lingvistike, književnosti i kulture, studenti isto tako imaju mogućnost studiranja dva jezika kao tako zvana primijenjena strana jezika (Langues Etrangères Appliquées, L. E. A.) U te studije uključeni su još predmeti kao što su ekonomija i pravo. Od 1996. godine studenti mogu odabrati srpskohrvatski jezik kao jedan od dva stranih jezika koji su potrebni za sve stupnjeve primijenjenih jezičnih studija. Jedan lektor predaje ono što se obično naziva uvod u jezik, književnost i/ili kulturu. Nakon raspada Jugoslavije, uslijed formiranja novih država lektori koji predaju mogu biti iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije ili Crne Gore. Neka sveučilišta dala su prednost predstavnicima iz jedne od tih država, koji su radili u Francuskoj na samom početku rata i tako im omogućili priliku za duži boravak u državi¹⁴ umjesto da se vrate natrag u ratom zahvaćene države. Da bi osigurala što više mjesta za svoje lektore, najviše od svih država bivše Jugoslavije potrudila se Hrvatska. Srbiju i Crnu Goru pri tom zaustavile su gospodarske i kulturne sankcije, a Bosnu i Hercegovinu zaustavio je rat i konačna podjela zemlje na dva dijela.

Ipak studij srpskohrvatskog jezika u Francuskoj i dalje ostaje vrlo neizvjestan i krhak zbog nekoliko čimbenika.

Prvi od čimbenika jest činjenica da se srpskohrvatski jezik ne predaje u srednjim školama kao ruski i poljski jezik. Stoga jako je teško dati budućim studentima bilo kakvu informaciju o postojanju srpskohrvatskog jezika na Sorboni jer oni jednostavno o tome ništa ne znaju.

Drugi od čimbenika jest raznolika razina znanja jezika i motivacije među različitim grupama studenata. Isto tako, 1960-ih i 1970-ih godina bilo je više zanimanja za ruski jezik dok je

¹⁴ U Francuskoj strani lektori iz bilo kojih država imaju dodijeljen ugovor od 2 do 6 godina.

srpskohrvatski jezik bio zanimljiv samo zbog stipendije i glavnih turističkih destinacija, kojih je u Jugoslaviji bilo mnogo u to vrijeme. Danas je oko 75% francuskih državljana koji studiraju srpskohrvatski jezik na Sorboni, srpskog, hrvatskog, bosanskog ili crnogorskog podrijetla (oni pripadaju drugoj generaciji, što znači da su se njihovi roditelji preselili u Francusku kao ekonomski migranti i najviše ih zanima njihovo podrijetlo). Među tim studentima nalaze se i Francuzi bez bilo kakvog južnoslavenskog podrijetla: to su mladi stručnjaci povijesti ili politike. Ne možemo zaboraviti ni činjenicu da neki od njih već imaju znanje jezika, pa su im tako neka predavanja lakša, a druga teža. Međutim, početnici koji imaju snažnu motivaciju vrlo brzo postignu čak i bolje rezultate od svojih kolega.

Treći čimbenik jest neadekvatan broj nastavnika. Na Sorboni 2003. godine bili su: jedan francuski profesor s punim radnim vremenom, tri lektora iz Beograda, Zagreba i Sarajeva, jedan predavač iz Srbije i dva mlada francuska povjesničara. Također, problem je i u malom broju natječaja, ali kada se raspišu natječaji odnosno radna mjesta, nema kandidata jer nitko nema potrebne diplome ili doktorske disertacije.

Posljednji čimbenik jest nedostatak podrške iz matičnih država: Bosna i Hercegovina još se nije oporavila od rata, a Srbija i Crna Gora suočavaju se teškom gospodarskom i političkom situacijom.

Stoga u Francuskoj insistiraju na očuvanju naziva srpskohrvatski jezik, zbog duge i plodne tradicije. Međutim, ne mogu se zanemariti službeni naziv tih jezika u državama u kojima su govoreni. Stoga u Francuskoj na Sorboni i na Školi orijentalnih jezika predmet srpskohrvatski jezik ima naziv: Srpskohrvatski: bosanski, hrvatski i srpski jezik.¹⁵

4.3.1 Opis kurikuluma na Sveučilištu u Parizu

Kurikulum srpski-hrvatski-bosanski-crnogorski jezik¹⁶ (bosniaque-croate-monténégrin-serbe (BCMS)) (1. stupanj):

Prije svega potrebno je naglasiti da je sveučilište Paris-Sorbonne jedino u Francuskoj koje omogućuje izdavanje nacionalnih diploma za srpskohrvatski jezik: bosanski, hrvatski, srpski u

¹⁵ Takav je naziv i na diplomama. Ako je potrebno, zbog političkih razloga, doda se još naziv crnogorski.

¹⁶ Dostupno na http://www.paris-sorbonne.fr/IMG/pdf/Brochure_Diplomes_universitaires.pdf (20.8.2014)

okviru UFR (Unité de Formation et de Recherche – jedinica za obrazovanje i istraživanje) slavenskih studija (skraćenica, koja je nadomjestila stari naziv za fakultetu).

Preddiplomski sveučilišni studijski program srpskoga-hrvatskoga-bosanskoga-crnogorskoga jezika traje tri godine i sastoji se od ukupno 180 ECTS bodova. Nakon uspješnog završetka studija student ili studentica dobiva naziv Licence mention Langues littératures et civilisations étrangères, spécialité BCMS. Student ili studentica diplomira iz stranih jezika, književnosti i civilizacije, smjer BCMS.

Program na odjelu za slavistiku na sveučilištu na Sorboni u Parizu ima naziv *bosanski-hrvatski-crnogorski-srpski*, i nudi studij srpskoga, hrvatskoga, bosanskoga i crnogorskoga standardnoga jezika pod jednim jezičnim sustavom odnosno pod jednim nazivom BCMS (bosniaque-croate-monténégrin-serbe). Predavanja se sastoje od gramatike, književnosti i kulture tih naroda od 19. stoljeća pa sve do danas, ali potrebno je spomenuti da i prevođenje ima jako bitnu ulogu.

Ciljevi samog programa su: steći visoku razinu jezika (C2), steći znanje i poznavanje povijesnog, političkog, književnog i umjetničkog konteksta odnosno neke vrste identiteta svih tih navedenih naroda. Studenti će steći mogućnost poznavanja i prepoznavanja svih standarda u pisanim tekstovima ili u usmenoj konverzaciji, ali će svaki student odabrati po jedan standard, kojim će se služiti kako u usmenom tako i u pismenom obliku.

4.4 Sveučilište u Grazu

Povijesni pregled

Prema Neweklowskom (2004: 243) odjel slavenskih jezika, književnosti i kulture ima dugu tradiciju u Austriji. Najstarija katedra slavenskih jezika jest na Sveučilištu u Beču, osnovana 1849. godine (prvi profesor bio je Franc Miklošič). Slijedila je katedra slavenskih jezika na Sveučilištu u Grazu (1870), katedra na Sveučilištu u Salzburgu (1967), onda na Sveučilištu u Innsbrucku (1970) i još na Sveučilištu u Klagenfurtu (1975). Isto tako slavenski jezici poučavaju se i na odsjeku za prevođenje na sveučilištima u Beču, Grazu i Innsbrucku. Kao posljedica radikalnih političkih promjena 1989. godine i rata na području bivše Jugoslavije, dogodile su se promjene i na katedrama slavenskih jezika širom Austrije. Ministarstvo znanosti i svi nadležni na slavenskim katedrama po Austriji donijeli su odluku da predmet „srpskohrvatski“ ne smije biti podijeljen i treba ostati jedna studija područja, ali bi ime tog

predmeta bilo potrebno promijeniti u *Bosnisch/Kroatisch/Serbisch* (bosanski/hrvatski/srpski), po abecednom redu.

Današnja situacija:

Kako je već bilo spomenuto, studij slavenskih jezika ima dugu tradiciju u Austriji. Neweklowsky (ibid., 246) konstatira kako je većina studenata do kraja Prvog svjetskog rata bila slavenskog podrijetla. Istina je da bosanski/hrvatski/srpski jezik studenti mogu studirati na svim sveučilištima u Austriji, ali postoje i neke varijante. Diplomsko osposobljavanje za naziv nastavnika može se spremati samo na sveučilištima u Beču i Grazu. Na sveučilištu u Klagenfurtu to osposobljavanje bilo je zaustavljeno zbog nedostatka interesa i zbog nedostatka škola za potrebe školske prakse u regiji. Što se tiče samoga studija Neweklowsky (ibid., 247) kaže kako studij filoloških predmeta traje osam semestara. Ako student nakon tih osam semestara odluči nastaviti studij s namjerom da postane profesor, samom studiju doda se još jedan semestar (zbog pedagoških predmeta i školske prakse). Ako student odabere filološki studij, obavezno se tom studiju doda još dva predmeta (primjer: dva jezika ili jedan jezik i još jedan predmet). Na kraju student dobiva naziv magistar, a na sljedećem stupnju, nakon još dvije godine studija, dobiva naziv doktor.

Novi sveučilišni zakon (Universitätsstudiengesetz) koji određuje da se student mora već na samom početku studija odlučiti za jednu vrstu studija: pedagoški ili nepedagoški smjer, pojavio se 1999. godine. Veliki broj odsjeka suočava se s problemom samoga studijskog sustava: diploma-magistar-doktor (Bachelor-Master-PhD), program po bolonji. Do sada je samo Sveučilište u Innsbrucku pokazalo zanimanje za uvođenje diplome tzv. Bachelor degree za studente slavistike. (Neweklowsky ibid., 245, 247)

4.4.1 Opis kurikuluma na Sveučilištu u Grazu

Kurikulum bosanski/hrvatski/srpski jezik¹⁷ (*Bosnisch/Kroatisch/Serbisch* (B/K/S)) (1. stupanj):

¹⁷ Dostupno na http://static.uni-graz.at/fileadmin/gewi-institute/Slawistik/Dokumente/ba_bks_2011.pdf (20.8.2014)

Predznanje jezika nije potreban za upis. Studij slavenskih predmeta podrazumijeva 120 semestralnih sati (jedan semestar podrazumijeva 15 tjedana što iznosi 1800 akademskih sati u četverogodišnjem razdoblju studija). Studij je podijeljen je na dva dijela: u prvom dijelu je pet semestara, dok su u drugom dijelu tri semestra. S obzirom na to da se odjel naziva Bosnisch/Kroatisch/Serbisch ili skraćeno B/K/S, profesor nameće svoj standard (u ovom primjeru hrvatski), ali isto tako nudi informacije o drugim standardima. Posebnosti drugih standardnih jezika prepušteni su stranim lektorima; u ovom primjeru na trećoj godini studija predaje lektor koji dolazi iz Srbije (najčešće iz Novoga Sada). Studenti studij završavaju diplomskim radom (Diplomarbeit) i polaganjem zaključnih ispita.

Prema Neweklowsky (ibid., 247), jedno od načela akademskog zakona jest slobodno poučavanje i sloboda učenja. To znači da učitelji bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika moraju poučavati sve te standardne jezike, ali istovremeno imaju dovoljno slobode da izaberu jedan od standardnih jezika kao svoj jezik nastave. Međutim, oni su primorani poučavati oba pisma: i latinicu i ćirilicu. Što se tiče studenata, oni imaju pravo odabrati svoj studijski smjer, što znači da imaju pravo da se usredotoče ili na bosanski ili na hrvatski ili na srpski jezik sve dok za to postoji mogućnost odabira. Što se tiče izgovora, učitelji poučavaju ijekavštinu, a ćirilični tekstovi čitaju se do određenog stupnja. U ovakvim situacijama potrebno je razumjeti da svi profesori i ostali zaposleni na odjelu za bosanski/hrvatski/srpski jezik moraju pokrivati sva ta tri jezika jer je jednostavno nemoguće za svaki standard zaposliti po jednog profesora, prije svega zbog financijskih razloga.

4.5 Anketa s lektorima

Nakon pregleda nastavnih planova na domaćem i stranim sveučilištima odlučila sam poslati jednu kratku anketu (Pitanja iz ankete nalaze se u Prilogu - poglavlje 7) na adrese lektora hrvatskoga jezika u inozemstvu¹⁸. Od osam poslanih anketa, šest sam ih poslala različitim lektorima hrvatskoga jezika i književnosti na sveučilišta u Austriju, Francusku, Indiju, Kinu, Poljsku i Kanadu. Dok sam dvije ankete poslala profesorima - predstavnicima za južno slavenske jezike u Austriji i u Francuskoj. Na žalost odgovor na moju anketu dobila sam samo

¹⁸ Dostupno na <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2109> (25.8.2014)

od lektorice Ivane Barkijević¹⁹, koja je trenutno lektorica u Austriji, na Sveučilištu u Grazu (Karl-Franzens-Universität Graz).

Na pitanje, **da li je to Vaš prvi lektorat i godine lektorskoga staža**, odgovorila je da je lektorica na Sveučilištu u Grazu koja radi kao razmjenska lektorica hrvatskoga ministarstva i trenutno je odradila svoju prvu godinu na tom sveučilištu. Na pitanje **koji je naziv odjela zatekao** odgovorila je da BKS (Bosnisch, Kroatisch, Serbisch), što smo već doznali iz samoga kurikuluma. Kako je razmjenski lektor hrvatskoga ministarstva primarno se služi hrvatskim standardom, kako i predaje u najvećoj mjeri nasljednim govornicima, koji su najvećim dijelom iz Bosne i Hercegovine. Na pitanje, **kako rješava problem s preostalim standardima**, odgovorila je da u svom radu nastoji hrvatski standard dopunjavati korištenjem bosanskih i srpskih tekstova. Isto tako napomenula je da uz nju, kao razmjensku lektoricu, postoje još dvije lektorice koje su stalno zaposlene, a to su gospođa Gallen i gospođa Korom, te razmjenski lektor iz Novoga Sada.

Što se tiče samoga razmjenskoga lektorata, u Grazu postoji razmjenski lektor iz Zagreba, koji dolazi na najviše tri godine ali na početku uvijek dobiva ugovor na jednu godinu i tek nakon uspješne evaluacije dobiva produžetak na drugu i treću godinu, dok lektor iz Novoga Sada dobiva ugovor najprije na dvije godine pa onda nakon uspješne evaluacije dobiva produžetak na još dvije godine.

Kada je bila riječ o standardu kojim se koriste lektori, odgovorila je da načelno svatko govori onaj standard koji mu je materinski. Zanimljiva je činjenica da na Institutu za translatoogiju u Grazu **od lektora traže da dobro vlada svim trima standardima**. No kada je riječ o studentima, na početku akademske godine student ima pravo odlučiti se za standard koji preferira, a lektor ga u tome standardu tokom godine mora sustavno ispravljati i poučavati, ali na žalost to u praksi ne funkcionira.

Lektorica je na samom početku spomenula **godine lektorskog staža** i kako je šest godina radila kao lektorica u Njemačkoj (u Giessenu i Tuebingenu) i ondje ovladala C1 razinu njemačkog jezika, tzv. Hochdeutsch. Dolaskom u Austriju upisala se na ljetnu školu gdje je bila iznenađena činjenicom da su ih poučavali austrijskim standardom i ne Hochdeutsch. Kada im je napomenula da se u njezinoj struci javlja tendencija da bi svaki lektor trebao vladati i bosanskim i hrvatskim i srpskim standardom oni su se čudom čudili i zgražali napominjući kako oni nikad ne bi mogli korigirati švicarski, njemački i slično (sic!).

¹⁹ E-mail; 7.9.2014.

Na kraju napomenula je samo kako profesori, za razliku od Njemačke, na sveučilištu u Grazu na odjelu BKS svi aktivno vladaju jednim od triju standarda.

5. Zaključak

Društveno-političke promjene koje su nastale raspadom Jugoslavije odrazile su se na položaju i statusu nekadašnjeg srpskohrvatskog jezika na stranim sveučilištima. U ovom diplomskom radu predstavljam kako je taj problem bio riješen na katedrama slavistike sve od Sjedinjenih Američkih Država, preko Engleske, nordijskih država, Francuske, Austrije do domaćeg sveučilištu u Sloveniji.

Kao što smo vidjeli, nakon raspada nekadašnje zajedničke države Jugoslavije, srpskohrvatski jezik više nije službeno priznat pod tim imenom u bilo kojoj od država koje su nastale na njezinom teritoriju jer su ga nadomjestili jezici nasljednici, a to su srpski, hrvatski, bosanski i crnogorski. Dakle, ti idiomi ne predstavljaju samo naziv jezika u novonastalim državama nego predstavljaju i nacionalni identitet svojih govornika, koji se javlja na svim međudržavnim i međunarodnim institucijama. Kao što smo vidjeli u prethodnim poglavljima, naziv odjela na sveučilištima čini se logičnim ako smatramo da se radi o jednom jezičnom sistemu, kao srpskohrvatski jezik, ali tu nastaju teškoće jer u tom nazivu nedostaje naziv bosanski.

Pregledom situacije srpskohrvatskog jezika u inozemstvu te istraživanjem nastavnih planova na određenim sveučilištima vidjeli smo da je današnja situacija na stranim sveučilištima raznolika. Najprije pogledali smo situaciju u nordijskim državama. U Švedskoj danas, srpskohrvatski jezik podučava se samo na sveučilištu Uppsala, a studij se naziva Bosanski/Hrvatski/Srpski ili skraćenicom (BKS). U Finskoj na sveučilištu u Helsinkiju na slavenskom odjelu postoji katedra pod nazivom slavenski jezici i kultura. Katedra podijeljena je na: češki, poljski, bugarski i južnoslavenski (srpski, hrvatski i bosanski) dio. Srpski, hrvatski i bosanski spominju se kao odvojeni jezici, ali u praksi podučavaju se kao jedan jezik. Na sveučilištu u Danskoj naziv srpskohrvatski još uvijek prevladava. Na katedri za istočnoeuropske studije u Copenhagenu i na slavenskoj katedri u Arhusu podučava se

srpskohrvatski jezik. U Norveškoj naziv predmeta danas je bosanski, hrvatski, srpski jezik i upotrebljava se na sveučilištu u Oslu. U SAD srpskohrvatski naziv još uvijek se upotrebljava i navodi kao jedan predmet u nastavnim planovima na sveučilištima u Sjevernoj Americi. Na sveučilištu Nottingham u Engleskoj jezik naziva se srpski i spada pod Odjel za ruski jezik i slavenske studije, koji je podijeljen na ruski, srpski i slovenski jezik. Na sveučilištu u Cambridgeu predmet prestao je postojati 1990. godine umirovljenjem profesora dr. E. D. Goy, dok se je studij srpskohrvatskoga jezika na sveučilištu Lancaster premjestio na SSEES gdje se jezik naziva srpski i hrvatski, a u književnosti upotrebljava se i naziv bosanski jezik. Na sveučilištu u Ljubljani studij naziva se Južnoslavenski studij u okviru odjela za slavistiku. Što se nastave tiče, prevladava hrvatski standard, dok su srpski, bosanski i crnogorski jezični standardi predstavljeni samo informativno i kontrastivno. Na sveučilištu u Parizu na Sorbonni insistiraju na očuvanju naziva srpskohrvatski jezik radi duge i plodne tradicije. Stoga predmet naziva se srpskohrvatski: bosanski, hrvatski, srpski, crnogorski ili skraćenicom (BCMS). Na sveučilištu u Grazu u Austriji na odjelu slavenskih jezika, književnosti i kulture, studij jezika zadržao je naziv srpskohrvatski kao jedna studija područja ali je ime tog predmeta promijenjeno u 'Bosnisch/Kroatisch/Serbisch odnosno bosanski, hrvatski, srpski.

Dakle, na pojedinim sveučilištima (Danska, Sjeverna Amerika) u programima studija naziv jezika još uvijek ostaje srpskohrvatski kao službeni naziv jezika premda ta više ne postoji. Dok su za razliku od njih na drugim sveučilištima (Švedska, Finska, Norveška, Slovenija, itd.) preuzima službene nazive bosanski, hrvatski, srpski i crnogorski. Stoga mislim da bi se predavači na studijskim grupama ipak morali odazvati na sociolingvističke promjene na južnoslavenskom području. Mada može usvajanje triju ili četiriju naziva za jedan jezik dovesti u zabludu laike ili buduće studente da se radi o više jezika, ipak to se može spriječiti nekim od zajedničkih termina, kao što su BKS, BCMS itd. Grosso modo, naziv studija nikako ne bi trebao biti konfuzan.

Svakako bi se moglo sprovesti još dodatno istraživanje studijskog programa južnoslavenskih jezika i na nekim drugim stranim sveučilištima. U buduće moglo bi se sprovesti ponovo istraživanje anketom među lektorima hrvatskoga jezika, književnosti i kulture na stranim sveučilištima uzimajući u obzir, da je od posljednje takve ankete prošlo više od deset godina. Naime, autorice Vesna Požgaj Hadži, Marija Smolić i Mirjana Benjak napravile su eksperimentalno istraživanje koje je sastojalo od anketiranja lektora hrvatskoga jezika na stranim sveučilištima u školskoj godini 1996./97. Ponovnim istraživanjem odgovorilo bi se na

problematiku lektorata hrvatskoga jezika na stranim sveučilištima i moglo bi se komentirati, koliko su se stvari promijenile u posljednje vrijeme, ali pod uvjetom da su lektori spremni za suradnju.

6. Literatura

Browne, Wayles, 2004. *Serbo-Croatian and its successors in the United States of America*.

Bugarski, Ranko, Hawkesworth, Celia (ur.): *Language in the former Yugoslav lands*.

Bloomington, Indiana: Slavica. 259-271

Bugarski, Ranko, Hawkesworth, Celia, 2004. *Language in the former Yugoslav lands*.

Bloomington, Indiana: Slavica.

Bugarski, Ranko, 2001. *Lica jezika*. Beograd: Biblioteka xx vek.

Bugarski, Ranko, 2002. *Nova lica jezika*. Beograd: Biblioteka xx vek.

Granić, Jagoda, 2007. *21. međunarodni znanstveni skup Jezična politika i jezična stvarnost*.

Zagreb, Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.

Gustavsson, Sven, 2004. *Serbo-Croatian and its successors in the nordic countries*. Bugarski,

Ranko, Hawkesworth, Celia (ur.): *Language in the former Yugoslav lands*. Bloomington,

Indiana: Slavica. 251-257

Hawkesworth, Celia, 2004. *Serbo-Croatian and its successors in British Universities*.

Bugarski, Ranko, Hawkesworth, Celia (ur.): *Language in the former Yugoslav lands*.

Bloomington, Indiana: Slavica. 273-282

Neweklowsky, Gerhard, 2004. *Serbo-Croatian and its successors in Austria*. Bugarski, Ranko, Hawkesworth, Celia (ur.): *Language in the former Yugoslav lands*. Bloomington, Indiana: Slavica. 243-249

Pasini, Dinka, 2008. *Lektorati hrvatskoga jezika na visokoškolskim ustanovama u inozemstvu*. Sydney, Split, Waterloo, Zagreb: Croatian studies review, No. 5,

Požgaj, Hadži Vesna, 2013. *Jezik između lingvistike i politike*. Beograd: Biblioteka xx vek

Požgaj, Hadži, Vesna – Smolić, Marija – Benjak, Mirjana, 2007. *Hrvatski izvana*. Zagreb: Školska knjiga, d.d.

Strsoglavec, Đurđa, 2010-2012. *Južna slavistika u Ljubljani*. Sarajevske sveske br.32/33,

Švačko, Vanja, 2005. *Studij kroatistike-između Indije i Kine*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovje. 491-494

Thomas, Paul-Louis, 2004. *Serbo-Croatian and its successors in France*. Bugarski, Ranko, Hawkesworth, Celia (ur.): *Language in the former Yugoslav lands*. Bloomington, Indiana: Slavica. 235-241.

7. Prilog

1. Da li je to Vaš prvi lektorat?
2. Godine lektorskoga staža?
3. Koji Vas je naziv odjela zatekao na sveučilištu?
4. Na koliko vremena imate potpisan ugovor o razmjenskom lektoratu?
5. Kojim se standardom primarno služite?
6. Ako se služite jednim standardom, kako rješavate problem preostalim standardima?

7. Da li se od Vas kao lektora traži da dobro vladate svim trim standardima?

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 29. september 2014

Sandra Jović
(lastnoročni podpis)